

A katonai gazdálkodás a néphadsereg felkészítésének, védelmi funkciója betöltésének anyagi alapja

K. Tóth Lajos alezredes

A katonai gazdálkodás szerepét, jelentőségét, módszereit a fegyveres erők alapvető funkciója, a társadalom összetevékenységében elfoglalt helye határozza meg. A szocialista társadalmi rendszerben a fegyveres erők alapvető funkciója a szocializmus vívmányainak, a szocializmus, a kommunizmus békés építésének védelme, fegyveres biztosítása. Ennek érdekében a fegyveres erők építése és harcászultságének magas szinten tartása objektív szükségszerűség, amely a nemzetközi katonapolitikai helyzet figyelembevételével, a korszerű háború jellegének, sajátosságainak, formáinak, tartalmának, a haditechnikai eszközök fejlődésének, a tudomány vívmányai megfelelően állandó permanens folyamatot képez.

A katonai gazdálkodás mindenekelőtt a fegyveres erőkre háruló feladatokból adódó követelményeknek van alárendelve, s a fegyveres erők fejlesztését, harcászultságének magas szinten tartását hivatott szolgálni sajátos eszközeivel, módszereivel. Ebből következik, hogy a gazdálkodás a fegyveres erőkben alárendelt, másodlagos szerepet tölt be a fő tevékenység mellett. Rendszer, működési mechanizmusa a fegyveres erők szervezeti struktúrájával, valamint tevékenységeinek sajátosságaival van szoros összefüggésben, kölcsönhatásban.

A fegyveres erők funkciójának betöltése, feladatainak ellátása napjainkban az állandó harcászultság viszonyai között is — elsősorban a haditechnikai eszközök gyors ütemű fejlődése, az erkölcsi kopás idejének csökkenő tendenciája, a tartalékok mennyiségének, minőségének állandó fokozódása következtében — egyre növekvő volumenű és értékű anyagi, technikai eszköz felhasználással, költségárfordítással jár. Ez a körülmény önmagában is mutatja a katonai gazdálkodás fokozódó szerepét és jelentőségét.

A szocialista társadalmi rendszerben mind a termelés, mind a fegyvergyártás következetes és tervszerű állami irányítás, ellenőrzés mellett megy végbe. Az alapvető állami tevékenység a szocializmus alap-

jainak lerakására, a kommunista társadalom építésére irányul, melyhez számításba veszik és a soron levő feladatoknak megfelelően elosztják a nemzeti jövedelmet. Arra van szükség, hogy a rendelkezésre álló erőket és eszközöket elsősorban a szocializmus építésének, a társadalmi termelés hatékonysága fokozásának, a társadalom létkörülményei állandó javításának szolgálatába állítsák. Ezért hangsúlyozza az MSZMP X. kongresszusa is, hogy a szocialista építés jelenlegi szakaszában különleges fontossága van a párt gazdaságpolitikájának, amely a termelőerők fejlesztését, a munka termelékenységének növelését, a lakosság életkörülményeinek javítását, szocialista céljaink elérését szolgálja.¹

A fegyveres erők fejlesztése, harckészültségének magas szinten tartása improduktív tevékenység. Az ezzel kapcsolatos állami költségvetési (közvetlen honvédelmi) kiadások nagymértékben terhelik a nemzeti jövedelmet, s dolgozó népüktől jelentős áldozatokat követel. Ilyen körülmények között rendkívül élesen vetődik fel a védelemre fordítandó eszközök lehető legcélszerűbb felhasználásának kérdése, annak megvalósítása, hogy a rendelkezésre álló erőket és eszközöket még céltudatosabban használjuk fel a néphadsereg korszerű színvonalon tartása, harckészültségének növelése érdekében. E követelményekből adódik a katonai gazdálkodás kiemelkedő szerepe és társadalmi jelentősége a szocialista típusú fegyveres erőkben, mivel a védelem céljaira rendelkezésre bocsátott eszközököt illetően a társadalom rendkívül feszített hatékonysági követelményeket támaszt, nevezetesen azt, hogy a védelmet nyújtó szervek feladatukat a lehető legminimálisabb társadalmi ráfordítással oldják meg. Általában egyrészről az igények túlnőnek a lehetőségeken, másrészről a lehetőségek adottak, korlátozottak. Ezen ellentmondás feloldása érdekében minden oldalú elemzéssel, vizsgálattal kell elérni, hogy fejlesztési célkitűzéseink, terveink csorbát ne szenvedjenek, ugyanakkor azok realizálása a kereteken belül történjen. Emellett igen fontos, hogy a rendelkezésre álló anyagi és pénzügyi eszközökkel a lehető legnagyobb katonai eredményt lehessen elérni.

A néphadseregben folyó gazdálkodás jelentőségét, szerepét és rendszerének további tökéletesítésére irányuló munka folyamatosságát napjainkban különösen három tényező növeli. Mindenekelőtt az, hogy a néphadseregben az elmúlt évtizedben erőteljes technikai korszerűsítés ment végbe. Ennek eredményeként mind jellegében, összetételében és bonyolultságai fokában, mind pedig mennyiségileg gyökeres változás ment végbe a csapatok technikai felszerelésében. A nagy tömegű és értékű, komplex berendezésű (több fegyvernemi és szolgálati ág gazdálkodási hatáskörébe tartozó eszközökkel ellátott) technika folyamatos üzemeltetésének, javításának, karbantartásának, felújításának, cseréjének, korszerűsítésének stb. megoldása, mind elmélyültebb, közgazdasági alapokon nyugvó, a különböző szakterületeket komplexen átfogó gazdálkodási tevékenységet követel.

A második tényező, hogy a népgazdaság fejlődésében véget ért az extenzív és elkezdődött az intenzív szakasz. A kialakult helyzet a társadalmi tevékenység minden területén a hatékonysági, minőségi követel-

¹ Az MSZMP X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971.

ményeket helyezi előtérbe. Ez elkerülhetetlenül a néphadseregre és ezen belül a katonai gazdálkodásra is érvényes. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy növekvő feladatok megoldásához az erők és eszközök számottevő növekedése továbbra sem várható, hanem csakis a rendelkezésre álló erőkkel és eszközökkel való hatékony gazdálkodás, a belső tartalékok jobb kiaknázása, a tervezési és munkamódszerek ésszerűsítése a járható út.

Végül a harmadik tényező, hogy a párt következetes életszínvonalpolitikája alapján társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában a lakosság létkörülményeiben, szociális, kulturális, egészségügyi ellátottságában számottevő eredmények születtek. A dolgozók életszínvonalának javítása, a szocializmus építésének központi kérdései közé tartozik. A szocializmus történelmi korszakában a társadalmi haladás folyamata ténylegesen emberközpontúvá vált, mutatott rá az MSZMP X. kongresszusa:

„A gazdasági munka, a szocializmus az embert szolgálja. A szocializmus építésével együtt kell járnia a dolgozók életszínvonala rendszeres emelkedésének. Pártunk ennek megfelelően alakítja életszínvonal- és jövedelempolitikáját és szociálpolitikáját”.²

A szocialista társadalmi viszonyok változása, fejlődése objektív törvényszerűséggként hat a néphadseregre, s annak sajátos funkciójából fakadóan különösen fontos, hogy a vezetés kellő figyelmet fordítson a párt és a kormány életszínvonalpolitikájának megfelelő realizálására.

A korszerű kiképzési módszerek, a bonyolult technika kezelése a katonafiatalok számára mind intenzívebb fizikai, szellemi és idegi igénybevételt jelentenek. Ezért szükségleteik kielégítésének színvonala jelentős mértékben hat hangulatukra, erkölcsi-politikai állapotukra, fizikai és szellemi munkabírásukra.

A társadalmi viszonyokban bekövetkezett változások hatása különösen szembetűnően jelentkezik az ifjúságnál. Ebből következik, hogy a fiatalságra jellemző kulturális színvonal, önmaguk és környezetük iránti igényességük növekedése, egyben a szolgálatot teljesítő katonafiatalok anyagi és kulturális ellátásának egyik alapvető mércéje kell, hogy legyen. E tényezőkből fakadó követelmények és feladatok teljesítése fejlett módszereken alapuló gazdálkodási rendszert feltételez.

A fegyveres erőkben folyó gazdálkodás szerves részét képezi a népgazdaságnak, pénzügyi alapját az állami költségvetés „közvetlén honvédelmi kiadásokra” előirányzott kerete képezi. A néphadsereg gazdálkodása alapvetően a költségvetési gazdálkodásra meghatározott állami rendelkezések keretei között bonyolódik, figyelembe véve sajátos funkciójából és feladataiból fakadó követelményeket. Belső mechanizmusa mindenekelőtt a fegyveres küzdelem megvívásával kapcsolatos követelmények szem előtt tartásával az állandó harcészültség viszonyainak, valamint a néphadsereg békeszervezeti struktúrájának, védelmi és háborús felkészítést szolgáló feladatainak megfelelően van kialakítva.

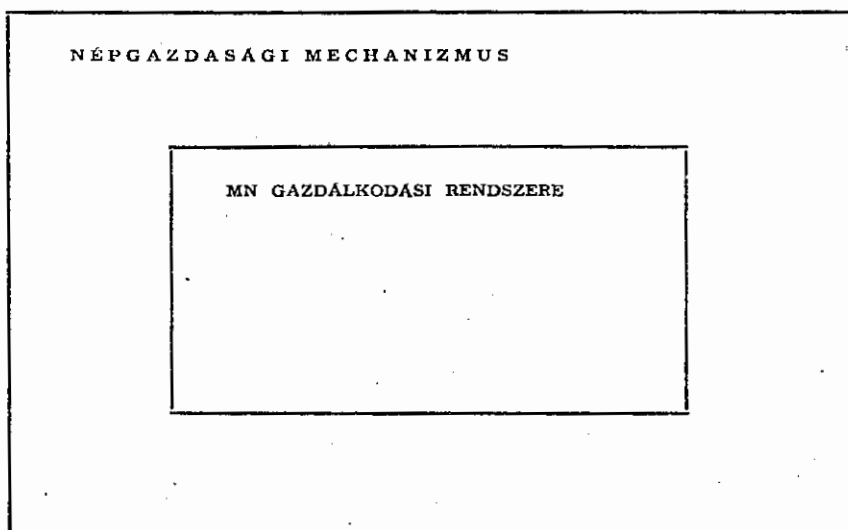
Következtetésképpen a katonai gazdálkodás a fegyveres erők rendeltetéséből, funkciójából, és feladataiból fakadó sajátos gazdasági tevé-

² Az MSZMP X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971.

kenység, mely a fegyveres erők anyagi-technikai, pénzügyi szükségleteinek biztosítására, a rendelkezésre álló erők és eszközök felhasználásának szervezésére irányul.

A katonai gazdálkodás alapvető feladata a fegyveres erők fejlesztési, harckészültségi, kiképzési és fenntartási követelményeinek megfelelően megtervezni és beszerezni az anyagi-technikai és pénzügyi szükségleteket; ellátni a fegyveres erőket korszerű fegyverzettel, haditechnikai és anyagi eszközökkel; létrehozni és fenntartani a hadászati, hadműveleti tartalékokat, mozgósítási készleteket; biztosítani a rendelkezésre álló anyagi és pénzügyi eszközök optimális hatékonyságú felhasználását, valamint a személyi állomány létkörülményeinek megfelelő színvonalon tartását.

A katonai gazdálkodás rendszere és a népgazdasági mechanizmus összefüggésének modellje

A katonai gazdálkodás a fegyveres erők szervezeti keretei között, béke- és különleges időszak alatti funkciója betöltését, feladatai ellátását szolgáló sajátos rendszerben történik. A katonai gazdálkodás rendszerét az anyagi, technikai és pénzügyi szükségletek, valamint szolgáltatások tervezésével, biztosításával (beszerzésével, építésével, termelésével); a haditechnikai eszközök és hadianyagok műszaki fejlesztésével; az anyagi-technikai eszközök elosztásával, szállításával, tárolásával, üzemben tartásával, (karbantartásával, javításával), rendeltetésszerű felhasználásával, továbbá az elszámolással kapcsolatos szervezett folyamatok, szervezetek és szabályozók összessége alkotja.

A katonai gazdálkodás rendszerének kialakítását számos tényező motiválja. Legfontosabb ezek közül:

— a nemzetközi katonapolitikai helyzet alakulása, fejlődésének tendenciája;

— a fegyveres erők építésének, mennyiségi és minőségi fejlesztésének elvei, a fegyveres erők nagysága, szervezeti struktúrája;

— az ország társadalmi rendszerének jellege, fejlettsége, gazdasági erőforrásai, teherbíró képessége, nemzeti jövedelmének nagysága, gazdaságpolitikája, gazdaságirányítási rendszere;

— a szövetséges államok fegyveres erői anyagi-technikai biztosítási elvei;

— a fegyveres erők kiképzési rendszere;

— a fegyveres erők parancsnoki és gazdasági szakkader állományának közgazdasági érettsége, szakmai felkészültsége, jártassága.

A katonai gazdálkodás rendszerét olyan követelmények szerint szükséges kialakítani, hogy:

— minden körülmények között biztosítottak legyenek a fegyveres erők harcalkészültsége magas színvonalon tartásának, a fegyveres küzdelem megvívásának anyagi-technikai ellátási feltételei;

— eredményesen szolgálja a fegyveres erők védelmi felkészítését, feladatai megoldásának gyakorlását (a harcalképzést, harcalkészültségi és csapatgyakorlatok végrehajtását);

— segítse elő a fegyveres erők fejlesztéséhez, fenntartásához szükséges eszközöknek, a meghatározott célkitűzésekkel, feladatokkal és az adott feltételekkel, lehetőségekkel arányos tervezését, hatékony felhasználását;

— megfelelően illeszkedjen és alkalmazkodjon a népgazdaság mechanizmusához;

— a tevékenységi körök, hatáskörök célszerű decentralizálásával a szabályozás és irányítás változó helyzeteknek megfelelő módszereinek alkalmazásával segítse elő az alkotó kezdeményezés kibontakozását, a helyi erőforrások kellő kiaknázását.

A Magyar Néphadsereg gazdálkodási rendszere az állandó harcalkészültség időszakában

— az MN és a népgazdaság gazdasági kapcsolatok;

— a központi (vagy felső szintű) gazdálkodás, valamint

— a csapatgazdálkodás rendszerére tagolódik.

Az MN és a népgazdaság gazdasági kapcsolatok rendszerébe:

— az MN szervei és a népgazdaság gazdasági irányító, termelő, szolgáltató és egyéb szervei;

— az állami vezetés által a honvédelem érdekében hozott rendelkezéseken, a népgazdaság országos hatáskörű szerveinek a néphadseregre is érvényes intézkedésein, valamint az MN és a népgazdaság illetékes szervei közös megállapodásán alapuló szabályozók; továbbá

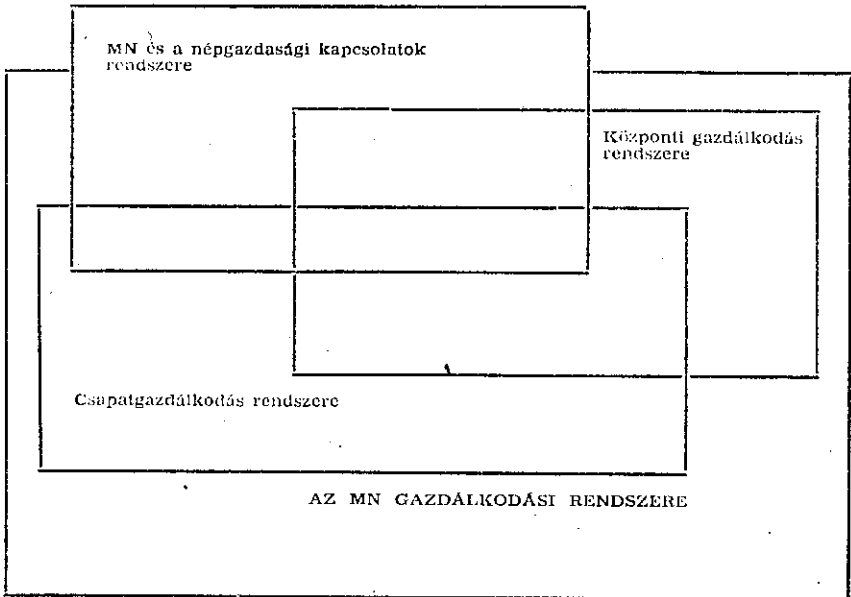
— az MN és a népgazdaság közötti gazdasági folyamatok összessége sorolható.

A központi gazdálkodás rendszerét a Honvédelmi Minisztérium gazdálkodást tervező, szervező és irányító funkcionális és ágazati szervei, ezeknek alárendelt központi végrehajtó szervek (Ellátó Központok, kü-

lőböző igazgatóságok, raktárak, üzemek, vállalatok stb.), valamint az általuk szervezett, irányított, végrehajtott gazdasági folyamatok és működésüket meghatározó szabályozók összessége alkotja.

A csapatgazdálkodás rendszerébe a csapatok középírányító szerveinek anyagi-technikai törzsei, a csapatok (intézetek, szervek), valamint az általuk szervezett, irányított és végrehajtott gazdasági folyamatok, továbbá a működésüket meghatározó szabályozók összessége tartozik.

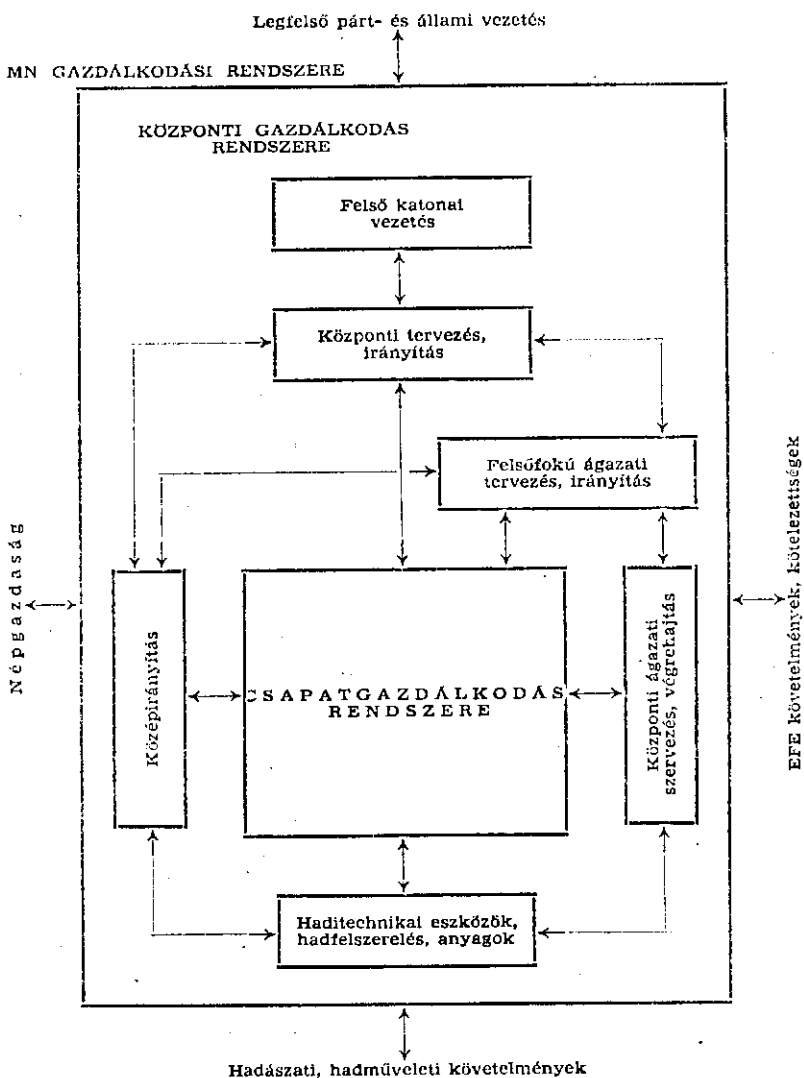
Az MN gazdálkodási rendszerének modellje

A néphadsereg gazdálkodási rendszerének sajátossága, hogy az alapvető szükségletek tervezése, biztosítása, elosztása, az eszközökkel való gazdálkodás stb. alapvetően központilag, önállóan történik. Bár a központi és a csapatgazdálkodás szervesen kapcsolódik és összefügg egymással, a központi gazdálkodás rendszere nem a csapatgazdálkodás rendszerére épül. A központi gazdálkodás mechanizmusának képesnek kell lenni a néphadsereg anyagi-technikai (pénzügyi) biztosításával kapcsolatos alapvető gazdasági feladatok önálló megoldására. A csapatgazdálkodás rendszere alapvetően a központi gazdálkodó szervek által megtervezett és biztosított anyagi, pénzügyi eszközök felhasználásának, a technikai eszközök üzemeltetésének tervezése, bonyolítása útján kapcsolódik a központi gazdálkodás rendszeréhez. Az utóbbi években jellemző, hogy a csapatgazdálkodás mindinkább szélesebb területen, aktívan és fejlettebb módszerekkel vesz részt a csapatok anyagi-technikai biztosításában.

A katonai gazdálkodás rendszere rendkívül heterogén jellegű, számos szakterületet foglal magában, amely a fegyveres erők egyre növekvő

*Az MN gazdálkodási rendszere és főbb elemeinek
kapcsolati modellje*

fajtájú és speciális összetételű, magas technikai színvonalú szükségleteiből, ezek biztosításával, üzemeltetésével kapcsolatos feladatok differenciáltságából adódik.

A néphadsereg gazdálkodási rendszere — egységes vezetés és irányítás mellett, egységes szervezeti keretek között — vertikálisan 17 anyagi-technikai-pénzügyi biztosítást (gazdálkodást) végző fegyvernemi és szol-

gálai ágra tagolódik.² Ezek központilag meghatározott általános elvek, követelmények és rendelkezések alapján önálló szakanyag-gazdálkodási rendszereket alkotnak. Legfelső szakmai irányító szerveik (a IIM főcsoportfőnökségei, fegyvernemi és szolgálat főnökségei) önálló költségvetési előirányzattal, felhasználási és átcsoportosítási hatáskörrel rendelkeznek. A szakágazatok gazdálkodási tevékenységét felső szinten a vezérkar fogja össze és koordinálja, csapatszinten ez a feladat az egyszemélyi (összfegyvernemi) parancsnokra hárul.

A néphadsereg gazdálkodási mechanizmusában bizonyos sajátosságokkal illeszkedik a hadtápszolgálat gazdálkodási rendszere, melynek egységes szervezeti keretein belül hat különböző szakfeladatot ellátó, egymással összehangolt tevékenységet folytató szolgálat működik.⁴ Súlyát mutatja a néphadsereg költségvetéséből mintegy 33%-os részesedési aránya (speciális import nélkül); gazdálkodási feladatkörébe tartozó anyagfélések és szolgáltatások nagy száma, a felhasználás jelentős volumene; s ezek, valamint más fontos feladatai (szállítás, építési beruházás, fenntartás, egészségügy, szociális, kommunális ellátás stb.) révén a néphadsereg harcászultságának, fejlesztésének, fenntartásának anyagi biztosításában betöltött helye, szerepe. Jelentőségét különösen kiemeli az a körülmény, hogy a néphadsereg fegyveres küzdelemre való felkészítésével kapcsolatos szakfeladatok mellett számos olyan, az állandó harcászultság viszonyaira jellemző feladatot kell ellátnia, melyek nagy része fontosságára, a néphadsereg harcászultsága magas szinten tartására gyakorolt hatására tekintettel napjainkban is a legfelső katonai vezetés központi kérdései közé tartozik.

A hadtáp szolgálati ágak szervezeti összetartozása, egységes vezetése és irányítása lehetőséget nyújt a rendelkezésre álló erők és eszközök koncentráltabb felhasználására, a fő feladatokra való célirányosabb összpontosítására, a gazdasági folyamatok integrálására, s ezúton a gazdálkodás eredményeinek fokozására.

A hadtáp szolgálati ágakra jellemző, hogy

— egyes szakfeladatok (pl. üzemanyag biztosítás, szállítás) vonatkozásában meghatározó szerepet töltenek be a csapatok harcászultságának biztosításában, illetve a minden oldalú anyagi-technikai ellátás megvalósításában, más vonatkozásban a szolgáltatásaikkal jelentős befolyásoló tényezőként hatnak a kiképzés színvonalára, a személyi állomány erkölcsi-politikai állapotára, hangulatára, szolgálati, élet- és munkakörülményeire;

— szakfeladataikból eredően széles területen állnak kapcsolatban, egyszerűsített kölcsönhatásban a népgazdasággal, melynek mechanizmusa, a termelés struktúrája, színvonala, szolgáltató képessége jelentős mértékben motiválja belső rendszerüket, gazdálkodási módszereiket;

— szolgáltatásaik révén többségük közvetlen és állandó kapcsolatban, ugyanakkor kölcsönhatásban áll a katonatömegekkel, amelyen ke-

² Péc. és gímű. techn.; repülő; tüzerfegyverzet; híradó; műszaki; vegyvédelmi; politikai nevelési; kiképzési; REVA; térkép; üzemanyag; élelmezési; ruházati; egészségügyi; közlekedési; pénzügyi.

⁴ Hadtáp szolgálati ágak: üzemanyag, közlekedés, egészségügy, élelmezés, ruházat, elhelyezés.

resztül tevékenységükre a szocialista társadalmi viszonyok fejlődése, a párt és kormány életszínvonal-politikájá hat fontos befolyásoló tényezőként;

— hatáskörükbe tartozó anyagi szükségletek biztosításának forrását alapvetően a népgazdaság képezi, melyek beszerzése zömmel az új gazdasági mechanizmus általános gyakorlata szerint, a szabad piaci kapcsolatok révén történik.

Mindebből következően a hadtáp szolgálati ágak feladataik minél jobb megoldása érdekében az állandó harc készség időszakában minden szinten szószeros értelemben vett „gazdálkodás”-i tevékenységet valósítanak meg a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel, mely módszerét illetően sok tekintetben azonos, vagy megközelíti a népgazdaságban alkalmazottakat, illetve tendenciájában az irányban fejlődik. Számos feladat megoldásában pedig a népgazdaság különböző szerveivel kooperálnak (pl. közös beruházások), vagy azok erőire, eszközeire támaszkodnak (pl. tartalék képzés).

Napjaink újszerű jelensége a hadtápszolgálat egységes gazdálkodási rendszere fokozatos kialakulásának folyamata, melynek főbb jellemzői:

— a szakanyag-gazdálkodás egységes elvi és metodikai alapokra helyezésének folyamata;

— a gazdaságirányítás egysége, a szabályozás indirekt, közgazdasági jellegű módszereinek szélesedése;

— a gazdasági erőforrások koncentrált, illetve koordinált felhasználása;

— a döntési rendszer — feladat — és felelősségi köröknek megfelelő decentralizálása;

— a szakterületek gazdálkodási folyamatainak és tevékenységeinek fokozódó koordináltsága.

A fegyvernemi és más anyagi-technikai ellátást végző ágazatok szakmai tevékenységüket viszonylag önállóan végzik, mely zömmel közvetlenül a néphadsereg csapatai hadrafoghatóságát, a fegyveres küzdelem megvívását, a harckiképzést biztosító haditechnikai eszközökre és hadianyagokra, valamint ezek üzemeltetéséhez, hadihasználható állapotban tartásához szükséges alkatrészekre, javító anyagokra és szolgáltatásokra terjed ki. Hatáskörükbe tartozó technikai eszközök és anyagok beszerzése jelentős részben importból történik, a hazai beszerzésű haditechnikai eszközökre és az ezekkel összefüggő ipari szolgáltatásokra szerződés kötelezettség van érvényben. Sajátosságaikból eredően az eszközökkel való gazdálkodás alapvetően felső szintre koncentrálódik, míg csapatszinten azok üzemeltetése, hadihasználható állapotban tartása, valamint az ehhez központilag biztosított alkatrészek, anyagok szükségletnek megfelelő felhasználása képezi az egyes szakágazatok fő feladatait.

Az MN pénzügyi szolgálata a gazdálkodási folyamatok pénzügyi finanszírozását, valamint a pénzügyi szabályozását végzi, továbbá az illetmény- és bérgazdálkodást szervezi és bonyolítja.

A vázlatokból kiindulva a néphadsereg gazdálkodást folytató szakágazatai feladataik, anyagi-technikai eszközeik aránya, gazdálkodási mód-

szerelik, egymáshoz fűződő viszonyaik, kapcsolataik és más jellemző sajátosságaik alapján,

- technikai jellegű gazdálkodást, valamint
- anyaggazdálkodást folytató szolgálati ágakra és
- pénzügyi szolgálatra

csoportosíthatók.

Ez egyben a katonai gazdálkodás három alapvető — megfelelő önállósággal bíró, egymással szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban álló — szakterületbe csoportosíthatóságára is utal, mely szerint gyakorlatilag megkülönböztethető:

- a haditechnikai eszközgazdálkodás;
- az anyagi eszközgazdálkodás és
- a pénzügyi gazdálkodás.

A haditechnikai eszközgazdálkodás tevékenységi körébe sorolható a fegyveres erők haditechnikai eszközszükségleteinek tervezésével, a haditechnikai eszközök fejlesztésével, beszerzésével, elosztásával, igénybevételeinek szervezésével, valamint üzemben tartásával kapcsolatos feladatok.

Az anyagi eszközgazdálkodás a személyi állomány ellátásával, a haditechnikai eszközök igénybevételeivel, üzemben tartásával, a háborús készletek és tartalékok kialakításával kapcsolatos anyagi szükségletek tervezésének, az anyagi eszközök fejlesztésének, beszerzésének, elosztásának, továbbá a felhasználás, tárolás (elhelyezés), anyagmozgatás, máházás, szállítás szervezésének, végrehajtásának, valamint elszámolásának feladatait foglalja magában.

A pénzügyi gazdálkodás körébe a pénzellátással, az anyagi, technikai eszközbeszerzés, valamint a szolgáltatások finanszírozásával, továbbá az illetmény- és béregazdálkodással kapcsolatos feladatok tartoznak.

A vázolt csoportosítás véleményem szerint annál is inkább figyelemre méltó, mert ezen az alapon vizsgálva a katonai gazdálkodás egységes irányításának kérdéseit a néphadseregben, minden bizonnyal közelebb visz bennünket a lehetséges és célszerű megoldás feltárásához.

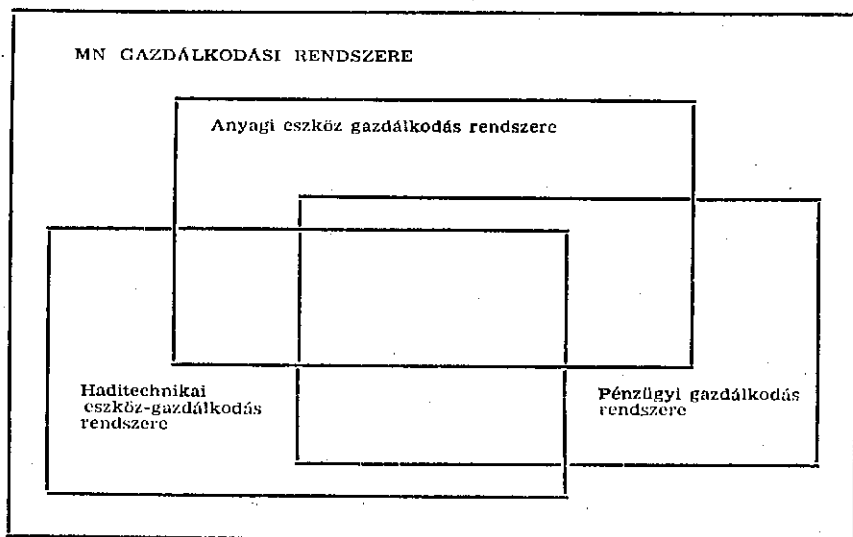
A gazdasági rendszerben lezajló állapotváltozások sorozatát a szakirodalom gazdasági folyamatoknak nevezi. A katonai gazdálkodás rendszerében végbemenő alapváltozások — az ATB rendszerszervezői felmérő munkacsoport által kialakított felosztást figyelembe véve — az alábbi fő folyamatokba csoportosíthatók:

- műszaki fejlesztés;
- készletgazdálkodás;
- üzemeltetés;
- szállítás;
- illetmény- és bérgazdálkodás;
- saját termelő tevékenység.

E fő folyamatokon belül érvényesülő funkcionális folyamatok:

- tervezés és irányítás;
- pénzügyi bonyolítás;
- számvitel és
- ellenőrzés.

Az MN gazdálkodási rendszerének alapvető szakterületei

Az egyes folyamatok tartalma, feladata, tevékenységei az alábbiak lehetnek:

- a műszaki fejlesztés feladata a haditechnikai eszközök és hadfelszerelési anyagi eszközök katonai, gazdasági és műszaki követelményeknek megfelelő kialakítása és rendszeresítésre javaslatba hozása;
- a készletgazdálkodás végzi az anyagi, technikai eszközök beszerzését, elosztását, tárolását, rendszerbe állítását és kivonását (értékesítését), az ipari szolgáltatások bonyolítását;
- az üzemeltetés folyamatába a technikai eszközök igénybevételével, üzemben tartásával, saját erővel, eszközökkel végrehajtható javításokkal kapcsolatos feladatok tartoznak;
- a szállítás az anyagi és technikai eszközök, valamint a csapatok különböző (közúti, vasúti, légi és vízi) szállító eszközökkel történő szállítását végzi;
- az illetmény- és bér-gazdálkodás körébe az MN személyi állományának illetménnyel, bérrrel, pénz- és szociális juttatásokkal, járandóságokkal kapcsolatos feladatok tartoznak;
- a saját termelőtevékenység a fegyveres erők erőivel és eszközeivel, vagy irányítása alá tartozó katonai rendeltetésű polgári szervezettel, saját szükséglet kielégítése, vagy a népgazdaság megsegítése érdekében, a népgazdaságban folyó termelés módszerével végzett gazdasági folyamat.

A katonai gazdálkodás rendszerének a logikusan kapcsolódó tevékenységsorozatok szerint célszerű csoportosítása és ezeknek folyamat-elemzés módszerével történő vizsgálata az a népgazdasági gyakorlatban is sikerrel alkalmazott eljárás, amellyel objektíven, megközelítő pontossággal lehet feltárni a rendszer belső alkotó részeinek, elemeinek összefüg-

A katonai gazdálkodás fő folyamatai

Funkcionális gazdálkodási folyamatok	Tervezés, Irányítás	Pénzügyi bonyolítás	Számvitel	Ellenőrzés
Műszaki fejlesztés				➔
Készletgazdálkodás				➔
Üzemeltetés				➔
Szállítás				➔
Illetmény és bérgazdálkodás				➔
Saját termelő tevékenység	↓	↓	↓	↓

geseit, kölcsönhatásait, a szabályozottság és szabályozhatóság mérvét, területeit. Ez úton hozzásegít a gazdasági folyamatok célszerű fejlesztését, egységesítését, további tökéletesítését szolgáló elvi és gyakorlati kérdések, szükséges rendszabályok kimunkálásához, a működés és a szervezet helyes összhangjának kialakításához.

A katonai gazdálkodás rendszere a fegyveres erők funkciójából fakadóan alapvetően kétirányú követelmény komplexumon kell, hogy alapuljon:

- a békeidőszak alatt, a békegazdaság feltételei és körülményei között a fegyveres erők felkészítésével, magas szintű harcckészültsége fenntartásával kapcsolatos feladatoknak;
- különleges időszak alatt a fegyveres küzdelem anyagi, technikai biztosítását szolgáló feladatoknak kell eleget tennie.

Mínthogy a fegyveres erők alapvető funkciója a haza fegyveres védelmének biztosítása, minden területen elsődleges követelmény a fegyveres küzdelem során várható feladatokra való készenlét. Ez határozza meg a fegyveres erők békeidőszak alatti működő szervezeti struktúráját, diszlokációját és minden irányú tevékenységét.

Következésképpen rá kell mutatni a fegyveres erőkben, így a nálunk is létező katonai gazdálkodás és anyagi-technikai biztosítás (ATB) fogalmának, rendszerének összefüggéseire.

A katonai gazdálkodás és az anyagi-technikai biztosítás fogalma bizonyos értelemben átfedik egymást, szoros összefüggésben vannak egymással, sok vonatkozásban azonos a tartalmuk és a céljuk.

Az anyagi, technikai biztosítás fogalma elsősorban a hadművészettel kapcsolatos kategória, s mint ilyen szűkebb, illetve tágabb a katonai gazdálkodás fogalmánál.

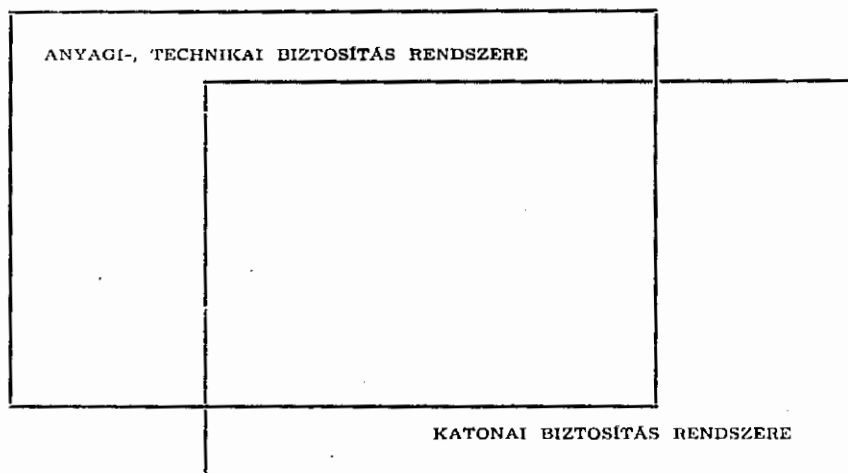
Az anyagi, technikai biztosítás mindenekelőtt a fegyveres erők harc-készültségével, mozgósításával, különleges időszak alatti tevékenységével kapcsolatos anyagi, technikai szükségletek kielégítésére irányul a katonai doktrína, a hadművészet követelményeinek megfelelően. Annyiban szűkebb fogalom a katonai gazdálkodásnál, amennyiben számos odatartozó kérdés (mint például a költségvetési, beruházási gazdálkodás, ártevékenység, népgazdasági mechanizmussal való kapcsolatok, pénzkategóriák, gazdaságossági elemzés stb.) kívül esik tevékenységi körén. Viszont mind a védelemre való felkészülés, mind a fegyveres küzdelem előkészítése és megvívása során számos más — a katonai gazdálkodás tartalmába nem sorolható — feladatokat (mint pl.: a hadtáp erők és eszközök felkészítésének, hadművelési területre történő előrevonásának, manőverének, ÁBV védelmének szervezése, stb.) kell megoldania. E tekintetben tehát egyszersmind tágabb fogalom a katonai gazdálkodásnál.

A katonai gazdálkodás és az anyagi-technikai biztosítás fogalmába tartozó feladatok nagy része, bár szorosan összefügg egymással, kölcsönhatásban vannak, mindemellett vezetési szintenként jól körülhatárolható feladatkomplexumot alkotnak. Ezt mutatja a néphadsereg anyagi, technikai szervezetének belső tagozódása is. Magasabb szinteken általában megtalálhatók az egymással szoros együttműködésben tevékenykedő katonai gazdálkodást, valamint az anyagi-technikai biztosítást tervező, szervező, bonyolító szervezetek. Alsóbb szinteken a két feladatkomplexum irányítására, végrehajtására egységes szervezet van kialakítva. Ez a körülmény egyben utal arra, hogy magasabb szinteken a katonai gazdálkodás viszonylag önálló, megfelelő szervezeti keretek közötti művelése objektív szükségzerűség, alsóbb szinteken pedig a szervezet egységével is biztosított, hogy a békeviszonyok között végzett gazdálkodási tevékenység és a csapatok harc-készültségének anyagi-technikai biztosítása komplex módon, a fegyvernemi és területi sajátosságok figyelembevételével, az alaprendeltetéssel összefüggő feladatoknak alárendelten történjen.

A katonai gazdálkodás rendszere és ATB rendszere összefüggésének modellje

Az állandó harc-készültség időszakában a fegyveres erők anyagi-technikai biztosításával szemben támasztott fokozott követelmények, az anyagi-technikai eláltás sokrétűsége, bonyolultsága, a különböző szakterületek differenciáltsága, ugyanakkor egymással összehangolt tevékeny-

ségének biztosítása, az erők és eszközök koncentrált, gazdaságos, hatékony felhasználása a katonai gazdálkodás mechanizmusának komplexitását, rugalmasságát, a gazdasági folyamatok és tevékenységek koordináltságát feltételezi. Ennek szükségességét mindenekelőtt alátámaszsa az a

tény, hogy a fegyveres erőkben a gazdálkodás a katonai feladatok eredményes megoldásának anyagi-technikai biztosítását szolgálja, s ennek érdekében alapvetően valamennyi szakterületnek minden szinten — sajátosságaiknak megfelelően — meghatározott egységes cél, feladat, követelmény alapján, egymással feltétlen összehangolt tevékenységet kell folytatni. E követelményekből kiindulva vetődik fel napjainkban a szocialista államok fegyveres erőiben, így nálunk is a katonai gazdálkodás integráltsága fokozásának kérdése.

Korunk jellemző jelensége — mutat rá M. V. Szenyin⁵ — a társadalmi — gazdasági élet minden területén az integráció, amelynek keretében a különböző folyamatok, tevékenységek elszigetelt elemei többé-kevésbé egységes, szervezett egészszé alakulnak ki. Különösen erőteljes integrálódási folyamat zajlik napjainkban a gazdaságban, mind az egyes országokon belül, mind az országok között, a világ gazdasági és társadalmi rendszereinek keretei között. Az integráció folyamat társadalmi-gazdasági vetülete igen szoros összefüggésben és kölcsönhatásban van annak technikai-gazdasági oldalával, a termelőerők fejlődésével. A kérdés lényege itt a termelés koncentrációja, amely ma már messze túlnő a nemzeti határokon.

Az integráció kulcsfontosságú szerephez kezd jutni korunk legfontosabb tudományos-technikai problémáinak megoldásában. A fejlődés mai szakaszában elkerülhetetlenek az olyan folyamatok és intézkedések, amelyek végső soron az integráció irányába hatnak. A gazdasági és kulturá-

⁵ M. V. Szenyin: „Szocialista Integráció”. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

lis élet egész szervezetének magasabb fokra való előrelépése együtt jár az integráció hatásfokának megfelelő emelkedésével. Az iparilag legfejlettebb szocialista országokra ezen a téren M. V. Szenyin szerint⁶ az alábbi tendenciák jellemzők:

— a népgazdaság valamennyi ágazatának és szférájának egységes gazdasági rendszerbe való integrálódása, amelyben minden láncszemnek megvan a maga modellje, de szoros kapcsolatban áll a többi láncszemmel is; e rendszer keretében a bővített újratermelés egész folyamatában kialakul a népgazdasági tervezéssel összhangban a gazdasági ösztönzés eszközeinek komplexuma;

— strukturális változások mennek végbe a gazdasági, tudományos és műszaki életben, valamint a termelés koncentrációjában, a kooperáció rendszerében, a technológiában és a termelésköltségekben. Ezek a változások biztosítják a maximális gazdasági hatékonyságot;

— az ipar struktúráját meghatározó termékek világszínvonalon történő gyártására való törekvés, mely aktívan ösztönzi a műszaki fejlődést;

— a jövő (perspektivikus) gazdasági struktúra koncepciójának tanulmányozása és kidolgozása, a tervezés tökéletesítése útján, a tudományos-műszaki és gazdasági haladás távlatainak prognosztikus értékelésére támaszkodva;

— a tudományos kutatások és a társadalmi termelés általános folyamatának összekapcsolása, a tudományos-technikai forradalom követelményeivile összhangban; szoros kooperáció kialakítása az ipar és a vonatkozó tudományos, kutató és oktató intézmények között;

— növekvő követelmények az állami vezetés tökéletesítésével kapcsolatban, az egyes láncszemek közötti munkamegosztás fejlesztése, a korszerű, új technika bevonása a társadalom irányításába; az új technika alapján korszerű, dinamikus állami vezetési rendszer koncepciójának kidolgozására irányuló törekvés.

A hadügy fejlődésének objektív törvényszerűsége, hogy a fegyveres küzdelem eszközeiben bekövetkezett minőségi változások motiválják a fegyverrendszerek alkalmazásának, a harcjeljárásoknak, módoknak, továbbá a fegyveres erők fejlesztésének, felkészítésének, valamint harcászati rendszabályainak fejlődését is. Ugyanakkor még számos más külső és belső tényező, hatás és kölcsönhatás érvényesüléséből fakadó tendenciák újra és újra más-más problémákat vetnek fel. Objektív tényezőként jelentkezik, hogy egy hosszabb távra létrehozott, kellően szabályozott, számtalan és egymással bonyolult kapcsolatban, kölcsönhatásban levő elemet, folyamatot tartalmazó rendszer, a vezetés és irányítás szilárdságának, a működés folytonosságának veszélyeztetése nélkül nem követheti naprakész permanenciával a hadügyben, a társadalmi-gazdasági életben végbemenő változásokat.

Mindez szükségszerűvé teszi időközönként a korábban kialakult nézetek átértékelését, a fejlődés követelményeit tükröző törvényszerűségek, tendenciák érvényesítésének elősegítését, a káros jelenségek negatív hatásának fékezését, háttérbe szorítását. Ez a törekvés és igény fejeződik ki a néphadseregben, a párt- és az állami vezetés döntései, valamint a 00075.

⁶ M. V. Szenyin: „Szocialista Integráció”. Közgazdasági és Jogi Könyvtudós.

számú HM direktíva alapján napjainkban végbemenő változásokban, az elmúlt néhány évben kiadott HM rendelkezésekben, a különböző területeken folyó tudományos kutatások, felmérő, elemző és rendszerszervező munkák célkitűzéseiben, melyek meggyőzően mutatják és jelzik egy új intenzív szakasz kibontakozását.

E fejlődési folyamat alapvető jellemzője a vezetés és irányítás szervezeteinek, eszközeinek, módszereinek fokozatos korszerűsítése, valamint a végrehajtás szervezeti és anyagi-technikai feltételeinek további tökéletesítése — összhangban a társadalomban és a hadügyben végbemenő változásokkal, a szervezetek, az erők és eszközök, valamint a különböző feladatokra irányuló folyamatok és tevékenységek integrálása útján.

Az integráció nem csupán objektív alapokon nyugvó folyamat, hanem emberi tevékenység is, amely az integráció szükségszerűségének felismerésén alapszik, illetve kell alapulnia és, amely meghatározott szervezeti formát nyer.

Az integráció szükségessége, indokoltsága a néphadsereg gazdálkodásában a szocialista társadalmi fejlődés intenzív szakaszának szerves velejárója, illetve kihatása, egyben mutatja a katonai gazdálkodás szerveztségének magasabb fokát, és tartalmazza a fejlődésből fakadó ellentmondások, feszültségek, problémák megoldásának az eddiginél hatékonyabb módszerét.

Az integráció célja általános értelemben az anyagi erőforrások egyesítése a termelőerők minél gyorsabb ütemű növelése érdekében. A néphadseregre vonatkoztatva a kérdés természetesen sajátosan érvényesül, de a fő cél itt is a hatékonyság elérhető optimális mértékű fokozása a katonai feladatok teljesítésében, a rendelkezésre álló erők és eszközök, feltételek, körülmények és lehetőségek keretein belül.

A néphadseregben a gazdálkodási rendszer elemeinek, folyamatainak integrációja különösen az új gazdasági mechanizmus kapcsán, 1968-tól vált a fejlődés kézzel fogható tendenciájává, melyet objektíve elősegítettek az alábbi főbb tényezők:

— a korszerű haditechnikai eszközök fejlődésének iránya, komplex jellegének fokozódása, ebből fakadóan a katonai műszaki fejlesztéssel, rendszerbe állítással, a beszerzéssel, az ellátással, az igénybevétellel, üzemeltetéssel, javítással stb. kapcsolatos feladatok megoldása a szakterületek (szolgálati ágak) szorosabb együttműködését, a tevékenységek feszebb koordináltságát követeli meg;

— számos új feladat, és a körülmények változása kapcsán keletkezett új probléma, ellentmondás megoldása kevésbé illeszthető be egy-egy szakág tevékenységi körébe, azok komplex jellegénél fogva (pl. anyagmozgatás rendszerének és eszközeinek fejlesztése, az anyagi eszközök tárolása, mállházása, a gazdasági számvitel és információ, a csapatgazdálkodás szabályozása, anyag kódrendszer kialakítása) így ezek megoldására bizottságok kerültek kialakításra (HM Anyagmozgatási Bizottság, HM Tárolási Bizottság, HM Mechanizmus Bizottság);

— a néphadsereg fejlesztése, harcászati képességének szilárdítása, a személyi állomány életkörülményeinek, szociális, kulturális és egészségügyi ellátása színvonalának javítása terén a követelmények fokozódása, ugyan-

akkor a rendelkezésre álló erőforrások meghatározottsága közötti feszültség, ellentmondás feloldására irányuló törekvések (pl. a hatáskörök egy jelentős részének decentralizálása; egyes feladatok vonatkozásában a döntések centralizálása; a pénzgazdálkodás egységének, hatókörének fokozása; a belső erőforrások intenzívebb kiaknázása; az ellenőrzések komplex jellegének erősítése; termelő, szolgáltató tevékenységet folytató katonai szervek vállalati, üzemi rendszerre való átalakítása stb.).

A néphadsereg gazdálkodási rendszere fejlesztésében elért eddigi eredmények megfelelő alapot képeznek a további, még erőteljesebb egységesítési törekvésekhez. Ahhoz, hogy ezen a téren optimális eredményt érjünk el, véleményem szerint az integrációt komplex folyamattá kell kialakítani, azaz ki kell terjeszteni a néphadsereg gazdálkodási rendszere egészére, ennek figyelembevételével a szakágazatokra, ezen belül:

- az alapvető gazdasági folyamatokra és tevékenységekre;
- az anyagi, technikai és pénzügyi eszközökre;
- a szabályozás és irányítás eszközrendszerére, módszereire, valamint
- az anyagi, technikai irányító és végrehajtó szervekre.

Az integráció a katonai gazdálkodásban a cselekvés (a vezetés, irányítás, működés), s ennek feltételeként a rendszer olyan egységét, szerveztségét, valamint a centralizáció és decentralizáció olyan összhangját jelenti, amelyben

— a különböző szakágazatok működése — funkciójuk betöltéséhez, feladataik ellátásához szükséges maximális önállóság mellett — egységes elveken, szabályozókon alapszik;

— megvalósul az alapvető gazdasági és információs folyamatok, tevékenységek szakágazaton belüli és szakágazatok közötti koordináltsága, lehetséges és célszerű összevonása;

— a feladatok eredményes megoldását a felelősség, a jog- és hatáskör összhangjára épülő döntési rendszer segíti;

— az anyagi és pénzeszközök felhasználása vezetési szintenként koncentráltan, illetve koordináltan történik;

— a szervezeti struktúra a korszerű vezetés és működés követelményeinek megfelelően van kialakítva.

A néphadsereg gazdálkodási rendszere integráltságát olyan célkitűzéssel indokolt fokozni, komplex folyamattá kiterjeszteni, hogy minden szinten kedvezőbb feltételek jöjjenek létre a katonai feladatok eddigieknél is eredményesebb megoldásához:

— javuljon a tervezés, a vezetés és irányítás hatékonysága;

— még célirányosabbá, gazdaságosabbá váljon az anyagi és pénzeszközök felhasználása;

— fokozódjon a belső erőforrások kiaknázása;

— a feladatok végrehajtásában szorosabb és összehangoltabb legyen a különböző szakágazatok együttműködése;

— megfelelő lehetőségek nyíljanak a korszerű szervezési módszerek, eljárások és számítástechnikai eszközök alkalmazására.

Ennek érdekében megoldandó fontosabb feladatokat a következőkben látom:

— egységes elvi és metodikai alapokra kell helyezni a gazdálkodás rendszerét;

— fokozni kell az irányítás egységét, a döntési rendszerben a felelősség, a jog- és hatáskör összhangját;

— meg kell teremteni a feltételeit a gazdálkodási folyamatok koordináltabbá tételéhez;

— ki kell alakítani a gazdálkodási rendszer egységes struktúráját;

— vizsgálni kell az anyagi-technikai vezető szervek korszerűsítésének lehetőségeit.

A néphadsereg integrált gazdálkodási rendszere teljeskörű kialakítása bonyolult feladat. Megvalósítása szükségessé teszi, hogy újszerűen, szélesebb látókörrrel közelítsünk meg számos gazdasági kérdést, meg tudjuk találni a legösszegebb megoldásokat, amelyek egyértelműen segítik elő mind a néphadsereg, mind az egyes szakágak feladatainak optimális hatékonyságú végrehajtását. Ez a folyamat még várhatóan hosszú időt vesz igénybe és alapos, a dinamikus fejlődés követelményeit figyelembe vevő, tudományos szintű vizsgálódásra, a nézetek egyeztetésére, közelítésére, a megfelelő feltételek fokozatos megteremtésére van szükség, hogy az integráció elérje célját, s a gazdálkodás mechanizmusa eredményesen szolgálja a néphadsereg magas fokú harckészültségét, háborús feladatokra való felkészítését.

Összefoglalva

A hadügyben, valamint a társadalmi, gazdasági élet területén napjainkban végbemenő változások következtében a néphadsereg gazdálkodási rendszerével szemben támasztott követelmények fokozódnak. A fejlődés igényei és a még több területen mutatkozó viszonylagos lemaradás kölcsönhatására kialakult ellentmondások, feszültségek feloldásának járható útja a gazdálkodás rendszerében az integrációs folyamatok erőteljes kibontakoztatása. Erre hívja fel a figyelmet a népgazdaságban, valamint a szocialista országok gazdasági együttműködésében tapasztalható fejlődés is.

A már megindult ez irányú fejlődés kedvező eredményeire támaszkodva az integrációt a néphadsereg gazdálkodási rendszerében komplex folyamattá kell tenni.

A néphadseregben körvonalazni lehet azokat a főbb alrendszereket, területeket, tevékenységcsoportokat (folyamatokat), amelyek tudatos, tervszerű központi szabályozásával és irányításával, szervezeti elemeinek tökéletesítésével, a feladatkörök és ennek megfelelően a jog- és hatáskörök célszerű csoportosításával a gazdálkodási rendszer integráltsága fokozható és perspektívában mind teljesebbé és feszesebbé tehető.

Vizsgálni kell a néphadsereg olyan komplex egységes gazdálkodási rendszere megteremtésének lehetőségét, mely magas szinten tud megfelelni, mind a különleges időszakban, mind a béke- (az állandó harckészültség) időszakában reá háruló megnövekedett feladatoknak.

Az állandó harckészültség gazdálkodási rendszere mindenekelőtt meg kell feleljen a néphadsereg felkészítésével, magas szintű harckészültségének fenntartásával, különleges időszakban várható alkalmazás feltéte-

lei biztosításával kapcsolatos követelményeknek. Ugyanakkor a néphadsereg fejlesztésével, fenntartásával és működésével, valamint a személyi állomány szolgálati, élet- és munkakörülményeinek — a párt és a kormány életszínvonal-politikájával összhangban történő — javításával kapcsolatos feladatok eredményes megoldása érdekében hatékony, korszerű gazdálkodási módszerek és eszközök alkalmazásával, mechanizmusának — a békegazdaság viszonyainak megfelelő — célszerű fejlesztésével elő kell segítenie a külső és belső anyagi erőforrások tervszerű, célirányos, gazdaságos felhasználását, belső automatizmusai aktivitásának kibontakoztatását.